

ТЕНДЕНЦІЇ І ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ УНІВЕРСИТЕТІВ ПІД ЗНАКОМ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У статті розглянуто взаємозв'язки між глобалізацією і розвитком вищої школи, визначено особливості цих процесів у США та вказано на спільні та відмінні риси у сфері німецької і російської університетської освіти.

Автор докладно зупиняється на співставленні державних і приватних навчальних закладів; ефективною діяльністю та великий потенціал останніх підкреслюють конкретні приклади. Обґрунтовано необхідність проведення реформ у західноєвропейській системі вищої освіти, які виходять за рамки Болонського процесу, і разом з тим проаналізовано односторонні тенденції до модернізації (розраховані на явно "віртуальний" університет), а також ризики, пов'язані з федеральною реформою, до якої так прагнуть німці.

Останнім часом у світі зростає переплетіння людей, матеріальних благ, інформації і капіталу, передбачене ще Марксом для капіталізму XIX століття. Після другої світової війни за домінування США воно охопило вже більшість континентів і після розпаду Радянської імперії набуло невідомої до цих пір якості. Нововведення в інформаційних технологіях викликали економічну інтеграцію із певними негативними суспільними, культурними й економічними наслідками, які стають помітними у всіх частинах світу і які вже не можна подолати в традиційних національно-державних межах.

Рушійною силою глобалізації є ринкові механізми, які водночас прискорюють наукові, технічні та природознавчі розвідки. Ця діалектична взаємодія впливає також на розвиток вищої освіти: порушуються нові питання, а старі відповіді повинні знову братися під сумнів.

Актуальним у цьому плані виявляється співставлення приватних і державних вищих навчальних закладів, а також вивчення умов, що сприяють розвитку еліти суспільства. Набутий досвід Німеччини у цій сфері розглядається не ізольовано, а у європейських масштабах, із урахуванням існуючих відмінностей від систем вищої освіти США та Російської Федерації.

Особливості сфери вищої освіти у США

Майже на всій території континентальної Європи вища освіта сьогодні ще значною мірою фінансується та керується державою. У США, навпаки, розвиток відбувався в іншому напрямку; відмінності між приватними та державними вищими навчальними закладами значною мірою стерті. І ті, й інші відносно незалежні, мають правовий, майновий, кадровий та договірний суверенітет. Їх діючий президент може рекламувати свої нові ідеї у суспільстві, збирати гроші і втілювати в життя програми, за які відповідає саме навчальний заклад. Для цього йому не потрібні нові, затверджені Парламентом закони, дозволи міністра тощо.

Після того як США у 50-ті роки майже повсюди почали приймати студентів, ураховуючи насамперед їх здібності (а не фінансові можливості!), вони змогли стати привабливими для найталановитіших молодих людей з усього світу. Щодо цього американські університети парадоксальним чином більш відповідають уявленням Вільгельма Гумбольдта, ніж їх континентально-європейські відповідники, отже вони певним чином підготовлені до глобалізації.

Враховуючи загострення конкуренції в науково-дослідних і технічних розробках, вони успішно залучають до себе "найсвітліші голови": із 2 мільйонів молодих людей в усьому світі, які за 20 останніх років навчалися за кордоном, більшість припадає на Сполучені Штати. Також кожен сьомий німецький молодий учений іде туди після захисту дисертації щонайменше на деякий час.

Система вищої освіти США багатогранна, децентралізована, вона характеризується автономією навчальних закладів і здоровою конкуренцією цих закладів між собою. Всього у США приблизно 4200 університетів, серед яких приблизно 1700 державних. Хоча останні становлять лише третину від загальної кількості, проте у них навчаються дві третини всіх студентів країни.

Найразючіша відмінність від європейської системи вищої освіти полягає у тому, що частка державного фінансування навіть державних університетів є відносно невеликою, в середньому вона становить лише 32 % (приблизно \$ 41,5 млрд.). 12 років тому цей показник становив ще близько 50 %. Інша відмінність від Німеччини полягає у тому, що прибутки приватних вищих навчальних закладів Америки лише на 6 % складаються із державних субсидій; раніше це було 20 % [1]. Це змушує навчальні заклади, з одного боку, підвищувати плату за навчання, з іншого – вони використовують так звані дійні корів: магістерські програми (насамперед для іноземців) і активний збір коштів (найчастіше через колишніх студентів).

Вищі навчальні заклади у Німеччині та Росії

Коріння європейського університету лежить у монастирських школах та школах при кафедральних соборах, у яких готувалися переважно духовні особи для церковної служби. Лише на початку новітнього часу з'явилися навчальні заклади університетського типу, засновані меценатами та містами. Передусім у Німеччині XIX століття став помітним тісний зв'язок університету з державою: на гуманітарних факультетах зростали майбутні державні чиновники. Як і у всій континентальній Європі, у Німеччині до цього часу переважають державні вищі навчальні заклади, які держава через законодавство, керування і фінансування постійно контролює [2]. Але, незважаючи на це домінування, вищі навчальні заклади мають певну автономію, яка на заході континенту є більш відчутною, ніж на сході.

На відміну від США і Англії, приватні навчальні установи у Німеччині і Росії відносно молоді; вони почали розвиватися лише у 80-ті роки минулого століття, проте ще у Російській імперії існували так звані "неурядові"

навчальні заклади". Не розглядаючи специфіку окремих приватних навчальних закладів, можна визначити такі їх спільні риси:

1. Аж до новітнього часу в більшості з них – на відміну від державних установ – значущість наукових досліджень є досить незначною.
2. Вони є також відносно невеликими: так, кількість студентів приватних вищих навчальних закладів у Російській Федерації складає 500-700, у Німеччині – часто лише 100 [3]. Можливість вибору спеціальностей у приватних вищих навчальних закладах найчастіше є обмеженою. Ще донедавна цей вибір обмежувався переважно декількома (модними) спеціальностями, які користувалися підвищеним попитом і які не пропонувалися у державних закладах, або пропонувалися у недостатній кількості (порівняно з попитом). (Сьогодні відчутною є необхідність підготовки менеджерів екстра-класу і фахівців з інформаційних технологій).
3. Усі приватні вищі навчальні заклади мають право самі вибирати студентів і підвищувати плату за навчання. Якщо метод відбору визначається не лише "платоспроможністю" претендента, ці заклади мають реальний шанс приймати найталановитішу частину студентської молоді.

Поряд із зазначеними спільними рисами існують помітні відмінності між двома країнами. Насамперед це кількісний аспект: у 2004 році у Німеччині було не більше 100 приватних (включаючи церковні) вищих навчальних закладів. Це становило 28,7 % від загальної кількості. На противагу їм існувало 236 (відповідно 71,3 %) державних навчальних закладів [4]. У цей же час у Російській Федерації було вже 578 (відповідно 46,9 %) недержавних і 654 (53,1 %) державних вищих навчальних закладів [5].

До того ж російські приватні навчальні заклади у порівнянні з німецькими є переважно національними установами. У Німеччині ж, навпаки, серед приватних закладів дуже багато інтернаціональних, у яких безпосередньо працюють іноземні партнери. Отже, слід відзначити відносно велику кількість іноземців як серед викладачів, так і серед студентів.

Російські приватні навчальні заклади є справді "недержавними" у тому сенсі, що їх фінансування відбувається виключно за рахунок приватних коштів, таких як: плата за навчання, надходження від різних фондів, пожертвування тощо. А німецьким приватним навчальним закладам значні кошти надаються із державного бюджету, без цих надходжень вони навряд чи змогли б вижити. Нові приватні заклади, засновані в 90-ті роки, отримали солідну "допомогу при народженні" від окремих федеральних земель. Зрозуміло, що це державне субсидування є постійним предметом різних суперечок. Уряду дорікають у тому, що він надає велику фінансову підтримку нещодавно утвореним приватним університетам, у той же час у державних вищих навчальних закладах, які все ще готують принаймні 98% студентів у Німеччині, відбувається скорочення штатів та зменшується фінансування [6].

Слід зауважити, що російські приватні вищі навчальні заклади піддаються порівняно суворому державному контролю. Цей контроль, хоча начебто і спрямований на дотримання визначених національних стандартів якості освіти, на практиці означає цілу низку можливостей впливу, проте така ж опікунська наглядова позиція існує там і щодо державних закладів.

У Німеччині лише в останні роки були засновані незалежні акредитаційні агенції, які в більшості випадків працюють, урахувавши фахову специфіку навчальних закладів. Національна Акредитаційна Рада, якій підпорядковані агенції, складається із представників федеральних земель, представників навчальних закладів (урахувавши студентів), а також представників виробничої практики. Ця Рада акредитує агенції, які, у свою чергу, розглядають та дають експертну оцінку спеціальностям. Якщо ця оцінка є позитивною, вищі навчальні заклади або спеціальності отримують печатку якості Акредитаційної Ради.

Відмінності між державними вищими навчальними закладами обох країн

Дотепер існувало принаймні дві відмінності: по-перше, плата за навчання, яка в Росії вже з 1991 року підвищується (може підвищуватися), і, по-друге, умови вступу до вищого навчального закладу. Отже, російська система вищої освіти втрачає привабливість і потужність через те, що науково-дослідна робота сконцентрована значною мірою в інститутах Російської Академії Наук (як це було раніше у Радянській імперії).

Звичайно, право пропонувати поряд або додатково до навчальних місць, що фінансуються державою, платні навчальні місця (як у приватних навчальних закладах) було зумовлено переважно тяжким фінансовим станом країни. Ці платні навчальні місця можна також інтерпретувати як прояв низького престижу, який університетська освіта мала у пострадянському суспільстві. Водночас за цим відчувається намір держави дозволити і державним вищим навчальним закладам брати участь у приватних інвестиціях у освіту [7]. Вже у 2004 році у державних навчальних закладах кількість так званих "студентів-платників" становила 31 %, а фінансові потреби цих навчальних закладів лише на 45 % могли покриватися із державного бюджету [8].

У той час, коли у Радянському Союзі дискримінація через певні політичні мотиви або походження, яка призводила до втрати талановитих абітурієнтів, то сьогодні це відбувається лише через те, що багатьом не вистачає коштів на навчання.

У Німеччині лише на початку 2005 року Федеральний Конституційний суд дозволив плату за здобуття першої вищої освіти. Спираючись на це, шість (західних) федеральних земель вирішили ввести цю плату на наступний рік, чотири інших готують відповідні закони для її впровадження. У зв'язку з цим викликає побоювання можливий ажіотаж навколо ще безплатних університетів (серед яких і столичні).

Інакше, ніж це загальноприйняте на міжнародному рівні, здійснюється прийом до державних вищих навчальних закладів Російської Федерації. Це відбувається ще через вступні іспити, а результати випускних іспитів на атестат про середню освіту мають при цьому другорядне значення. (Як і в Україні, ці вступні іспити в

майбутньому будуть замінені єдиними уніфікованими випускними іспитами в середній школі, які водночас будуть вважатися вступними до вищого навчального закладу, щоб таким чином унеможливити корупцію).

У Німеччині ж, навпаки, у державних вищих навчальних закладах немає окремих вступних іспитів за незначним винятком (як, наприклад, у художній освіті); право на навчання здобувається тільки після складання випускних іспитів на атестат про середню освіту. (У приватних вищих навчальних закладах тим часом практикуються іспити й співбесіди. У цьому відношенні вони мають певну перевагу в конкуренції з державними закладами, коли йдеться про залучення "найсвітліших голів"). Але після багаторічної суперечки здійснено нарешті прорив у цьому напрямку, оскільки державні вищі навчальні заклади самі можуть вибирати більшість студентів, зокнайменше на ті спеціальності, де існує кількісно обмежений набір (медицина, юриспруденція, архітектура тощо).

Необхідність проведення реформ у Німеччині: актуальні кроки і дискусії

Турбота про конкурентоспроможність вищої освіти Німеччини на міжнародному рівні та її наслідки для економічного й технологічного розвитку в епоху глобалізації здається виправданою. Так, наприклад, покажемо результат дослідження Шанхайського університету Джао Тонг, який вивчав наукові та навчальні досягнення 500 університетів у всьому світі: два перших місця займають американські університети – Гарвардський і Стенфордський. Усього серед десяти найкращих вищих навчальних закладів знаходяться шість інших університетів США і два англійських, у той час як перший німецький університет стоїть на 48 місці. Це Мюнхенський державний Людвіг Максиміліан університет [9].

Відповідальні суспільні установи усвідомлюють, що ця ситуація неприпустима і неприйнятна, адже науково-дослідні й дослідно-конструкторські розробки традиційно є основою технологічного і, зрештою, економічного прогресу. А прогалини або недоліки в німецькій системі вищої освіти є суттєвою причиною того, що технологічне відставання від США в останні десятиліття не можна було ліквідувати.

У дискусіях щодо можливих виходів із цієї ситуації здобула визнання точка зору, що необхідно цілеспрямовано сприяти підготовці еліти в суспільстві й не залишати це більше поза увагою. Отже, підготовка "елітних фахівців" вважається бажаною метою і більше не є ідеологічним табу через те, що вона зачіпає ідею рівних можливостей. У минулому році федерація і землі домовилися про так зване елітне змагання. На початку 2006 року в першому турі було вибрано 15 вищих навчальних закладів, які змагаються за заохочувальну суму в € 1,9 млрд. Восени цього року будуть остаточно визначені переможці серед провідних закладів. Але для того щоб у цьому змаганні не постраждало покращання умов навчання в цілому, міністр освіти ініціювала нове змагання, яке "повинно раціонально розвинути ідею еліти" [10].

Не тільки Німеччина, а й увесь Європейський Союз намагається під тиском глобалізації здобути або створити провідні позиції в науково-дослідних розробках. Ядро цього плану – Європейський технологічний інститут як протилежний полюс славетного Массачусетського технологічного інституту в США. Елітна мережа Європейського Союзу повинна бути доповнена п'ятьма найкращими вищими навчальними закладами Союзу, які – як і в Німеччині – можуть добиватися права належати до цієї мережі. Однак фінансові можливості й термін такого перетворення залишаються ще невирішеними.

Незважаючи на початкові труднощі й зволікання на шляху втілення постанов Болонської конференції 1999 року є реальні успіхи. До 2010 року в усій Європі фахова підготовка повинна бути уніфікована і складатися із двох ступенів: бакалавр і магістр. Дві фази полегшать студентам можливість змінювати під час навчання місце, де вони здобувають вищу освіту, і спеціальність. У багатьох спеціальних вищих навчальних закладах Німеччини колишній навчальний процес трансформований у практично орієнтовану підготовку бакалаврів, деякі з них також дають змогу продовжити навчання для здобуття ступеня магістра. В університетах залишилася колишня фундаментальна теоретична підготовка, а для бакалавра вона була доповнена ще двома або трьома практично орієнтованими семестрами. Нещодавно було запропоновано заради престижу використовувати у німецькому університетському дипломі звання "магістр/дипломований інженер" [11].

Можливі ризики щодо європейської системи вищої освіти виходять на сьогодні з умов, передбачених Генеральною Угодою про торгівлю у сфері послуг, які, власне, включають усі види послуг у сфері освіти. Отже, існує реальна загроза повної лібералізації та комерціалізації, оскільки в майбутньому ймовірно втратить свою чинність надзвичайний договір Європейського Союзу, згідно з яким державам ЄС надається право субсидіювати навчальні заклади. Тоді освіта і наука навряд чи будуть загальнодоступним товаром. Викладачі вищих навчальних закладів і політики застерігають також від небезпек роздробленості в освіті, оскільки федеральна реформа, до якої так прагнуть німці, призведе до повного відходу Федерації від відповідальності за університети.

Німецько-європейські приклади успіху

Париж – Лондон – Берлін. Або Турін – Лондон – Париж. Або краще Мадрид замість Турину? Перед цим рішенням стоять студенти Вищої школи економіки ESCP–EAP. Адже для підготовки менеджерів, придатних для роботи за кордоном, "кузня" еліти має в Європі п'ять навчальних закладів, один із яких знаходиться у Берліні. Студенти приїждять із більш ніж 15 країн та після трирічного навчання отримують ступінь бакалавра у трьох країнах та на трьох мовах. Це повинно сприяти тому, що випускники будуть мобільними, будуть легко і швидко пристосовуватися до різних умов. Теоретична підготовка доповнюється практикою, яка проходить у кожній із трьох країн. Наприкінці навчання випускники мають до трьох свідоцтв про освіту і, як правило, таку бажану міжнародну посаду менеджера. Але для цього необхідно інвестувати не лише зусилля та працю, але й понад € 6000 за рік навчання.

Майже в усіх рейтингах юридичних університетів попереду знаходиться розташована у Гамбурзі юридична школа Букеріуса. Цьому дотепер єдиному приватному вищому навчальному закладу з юриспруденції лише

п'ять років. Навчаються тут по триместрах, 60 годин на тиждень. Через чотири роки навчання складають перший державний екзамен. Студенти навчаються у невеликих групах і особисто знають свого професора. Крім того, цілодобово працює бібліотека, на всій території університету можна працювати з портативним безкабельним комп'ютером. Правда, за весь термін навчання необхідно заплатити € 36000, але менш заможним пропонуються різноманітні творчі моделі фінансування.

Католицький університет у Ейхштетті, традиції якого сягають 16 століття, – єдиний католицький університет на німецькомовному просторі. У ньому навчається 3000 студентів. Університет відомий таким напрямом підготовки, як журналістика. 120 майбутніх медіа-професіоналів отримують там освіту, маючи досвідчених наставників та тісний зв'язок із практикою. Особливістю цього університету є те, що тут повинні готуватися журналісти з високими моральними принципами. Також на інших факультетах критично розглядаються результати досліджень на основі віри. При цьому університет відкритий для всіх конфесій, навчання у ньому безкоштовне.

Висновки

Оскільки у засобах масової інформації приватні навчальні заклади знову і знову згадуються як зразок, виникає враження, що "приватний" є синонімом "чудового". Це відбувається з певних причин. Приватні навчальні заклади у Німеччині дійсно є відповіддю на дефіцит державних, а також на старі закостенілі структури успадкованої системи університетської освіти. Однак, незважаючи на багато ініціатив і прикладів, які варто перейняти, вони не є ідеальним шляхом. Нереальним є намагання абсолютно вилучити державу із фінансової відповідальності. Як показує практика, розвинута система освіти з широким вибором спеціальностей, із різноманітними можливостями не може обійтися без державного фінансування.

Але навіть якщо приклад приватних навчальних закладів не можна цілком перенести на державні, все-таки вони показують надійні шляхи, які надають їм та їх студентам переваги у глобальній конкуренції, а також зменшують навантаження на бюджет країни. Тоді як уведення плати за навчання і відбір самими навчальними закладами студентів уже стало реальністю, за цим іде також скасування статусу державних службовців у викладачів вищих навчальних закладів та більш гнучка політика щодо посадових обов'язків. Рационально використати отримані таким чином свободи в межах структур, які зростають і розвиваються, не завжди просто. Університети повинні визначити основні сфери діяльності, сконцентруватися на них і цілеспрямовано їх розвивати і вдосконалювати. Це, звичайно, може означати, що менш активні підрозділи потрібно буде закрити – рішення, яке у правовій державі може викликати протести та скарги звільнених співробітників. Але оскільки з огляду на зростаючу глобальну конкуренцію вже не можна уникнути болісних і непопулярних кроків, необхідно зважитися на внутрішні випробовування і витримати їх.

Взагалі слід краще використовувати науковий потенціал вищих навчальних закладів, щоб самотужки зміцнити їх фінансування. Це потребує як створення або удосконалення ефективних рекламних заходів, так і взагалі більше професіоналізму в менеджменті. До завдань менеджменту належить робота з колишніми студентами, а також організація практики і працевлаштування. Вищий навчальний заклад забезпечує місцем для проходження практики і дбає про студента аж до початку його трудової діяльності. Ці зусилля сприяють загальній ідентифікації студентів із навчальним закладом. Якщо робота колишніх студентів успішна, то таким чином випускники забезпечують студентів молодших курсів місцями для проходження практики і допомагають вищому навчальному закладу фінансово, що також іде на користь наступним поколінням студентства. Колишні студенти – це майбутнє вищого навчального закладу.

Крім того, збільшення квоти для іноземних студентів, сприяння обміну викладачів та студентів з іноземними навчальними закладами, а також більша пропозиція англомовних заходів ймовірно зможуть відповідати майбутнім вимогам.

Чи належить "віртуальному університету" майбутнє?

Незаперечними є переваги мультимедійної освіти: вона заощаджує кошти, є більш незалежною щодо місця розташування, інтенсивнішою, вона може прискорити процес отримання інформації. Однак надмірна концентрація на навчанні через комп'ютер (з його компонентами: телевикладанням, теленавчанням і телекерівництвом) містить певні ризики: швидкий та гнучкий виклик інформації може декого переобтяжувати і збіднювати людські контакти, спілкування. Отже, прагнення так званих експертів, які вже будують суто "віртуальні вищі навчальні заклади" [12], викликають занепокоєння. Хто вважає, що нові можливості використання Інтернету можна було б інтерпретувати у тому сенсі, що відтепер питання полягає лише в тому, щоб перетворити інформацію (як знання) у дію, робить хибний висновок. Якби це було так, тоді б це був досить легкий, безперервний процес, суто технічна операція. Але те, що відрізняє інформацію від знань і мотивує (не кажучи вже виправдовує) крок від знання до дії, – ці питання тоді зовсім не розглядаються.

Для того, кому "менеджмент" здається новим магічним словом, яке творить дива і вирішує старі традиційні проблеми викладання і навчання, не мають ніякого значення людські якості, часто незрозумілі ціннісні пріоритети, двозначності в інтерпретації дійсності, які вже століття завдають нам труднощів, а також чарівність спільних пошуків правди, привабливість викладання і навчання при безпосередньому особистому спілкуванні. А у навчанні через Мережу все відбувається дуже швидко, натиском комп'ютерної миші, все є керованим і прогнозованим.

Не маючи наміру "нападати" на техніку, яка може бути надзвичайно корисною і поза якою ми не хочемо і не можемо залишатися, слід зазначити, що при всій необхідній модернізації наших навчальних закладів ідеться і про збереження прив'язаного до регіону і часу колишнього закладу – університету, у якому зустрічаються люди із плоті і крові, реальні люди, з їх унікальним життєвим досвідом та їх здатністю до абстракції і самодистанції, а також з їх правдивістю і зв'язаністю інтересів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Baumanns M. Universitäre Bildung aus Sicht einer privaten Uni. – Berlin: Lomonossow, DAMU-Hefte. – 2004. – № 3. – S. 42.
2. Ellwein T. Die deutsche Universität. Vom Mittelalter zur Gegenwart. – Frankfurt a. M., 1992. – S. 24.
3. Вербицкая Л. Негосударственные вузы в современной системе высшего образования России. – Berlin: Lomonossow, DAMU-Hefte. – 2004. – № 3. – S. 18.
4. Statistisches Bundesamt. – Wiesbaden, 2005.
5. Сернов В. Современное состояние и перспективы негосударственного сектора высшего образования в России. – Berlin: Lomonossow, DAMU-Hefte, № 3, 2004. – S. 18.
6. Turner G. Hochschule zwischen Vorstellung und Wirklichkeit. – Berlin, 2001. – S. 32.
7. Teichmann C. Nachfrageorientierte Hochschulfinanzierung in Rußland. Ein innovatives Modell zur Modernisierung der Hochschulbildung. Arbeitsbericht. – Wittenberg, 2004.
8. Комсомольская правда. – 2004. – 17 июня. – с. 6.
9. Shanghai Jiang Tong University, Institute of Higher Education – Academic Ranking of World Universities. – Shanghai, 2003. – p. 123.
10. Berliner Zeitung. – 2006. – 28 April. – S. 5.
11. Projektbericht des Konvents für Technikwissenschaften der Akademien der Wissenschaften im Internet: www.acatech.de
12. Lüde R. Bereit für die Wissenschaftsgesellschaft? Bildung und Ausbildung auf dem Prüfstand. – Berlin, Heidelberg, New York, 1998, S. 159-173.

Матеріал надійшов до редакції 1.09.2006 р.

Klenner U. Tendenzen und Probleme der Entwicklung der Universitäten unter dem Zeichen der Globalisierung.

In der Studie wird die Wechselwirkung zwischen Globalisierung und Entwicklung der höheren Bildung, analysiert, die Besonderheiten dieser Prozesse in den USA und die gemeinsamen und unterschiedlichen Merkmale der deutschen und russischen Hochschulbildung. Der Autor führt eine detaillierte vergleichende Analyse von staatlichen und privaten Bildungsinstitutionen durch; die Effektivität und das große Potenzial der letzteren wird durch spezifische Beispiele unterstrichen. Der Artikel legt die Grundlage für die Notwendigkeit der Reformen in der Hochschulbildung Westeuropas, die über den Bologna-Prozess hinausgehen. Einseitige Modernisierungstendenzen (für die "virtuelle" Universität) sowie die Risiken der föderalen Reform (die die Deutschen anstreben) werden im Artikel analysiert.

Klenner U. Globalization - university development tendencies and problems.

The author deals with the influence of globalization on higher education development, defines the peculiarities of the process in the USA and points out common and different points in the sphere of German and Russian university education. The author provides detailed comparative analysis of state and private educational institutions; effectiveness and big potential of the latter is underlined by specific examples. The article provides the ground for the necessity of reforms implementation in the system of higher education of Western Europe that are outside Bologna process. One-sided modernization tendencies (for the "virtual" university) as well as risks that federal reform (that the Germans are striving for) may bring along are analyzed in the article.